
שבת שלום

גיליון 864 בס"ד פ' דברים חזון, ט' באב תשע"ד

וּתְקַרְבוּן אֵלַי כְּלֶכֶם וּתְאמְרוּ:
נְשַׁלְזָה אֲנֵשִׁים לְפָנֵינוּ
וַיְזַכְּרוּ לָנוּ אֶת הָאָרֶץ.
(דברים א, כב)

איור: הרי לנגבהיים

ויחפרו - כמו לחפור את כל הארץ כי החופר יחפש מה שיש בסתר.

(אבן עזרא שם, שם)

ויחפרו - לא נתכוונו אלא לבושתה של ארץ ישראל; כתיב הכא ויחפרו וכתוב התם וחפרה הלבנה (סוטה ל"ד), כוונתם להבדיל בין תור ובין חפירה ששניהם הוראתם החיפוש והבדיקה במדינה אחרת, וההבדל ביניהם, כי תור הונח על ההולך לארץ אחרת לבדוק אותה כפי מה שהיא בתכונתה, אבל חפירה הונח על המחפש והבודק את חרפת הארץ וגנותה לגלות קלוניותי, ולזה שיתפו רבותינו לשון חפירה על הריגול עם חפירה על הבושה והחרפה. לכן בפרשת שלח לא הוזכר רק לשון ויתורו, אמנם כאן אשר יוכיחם על רוע מעלליהם, כי נתגלה כי כל שאלתם בשליחות האנשים לא היה לתור לדעת ערכה, כ"א לחפור לגלות חרפתה (תלפיות), ודע דבש"ס שלפנינו איתא שם מרגלים לא נתכוונו וכו' מלת מרגלים הוא שיבוש, דקרא מן המשלחים ידבר לא מן השלוחים. ובילקוט פ' שלח ליתא למלת מרגלים, וכ"נ מפירש"י שם בגמ'. אמנם לא שבק קרא מלשנות גם בשלוחים עצמם לגנותם, כי שם בשלח נאמר בהם ויתורו, וכאן אמר (פכ"ד) וירגלו שהוא ג"כ החיפוש לגנות, כמבואר, ע"ש.

(הכתב והקבלה שם, שם)

אליזבט גולדוין (לזר)

הופכים לנטל בלתי נסבל ואז מאפשרים לאדם לבקש את מותו או אף מתפללים למותו. נעיין במקורות לדוגמה:

מעשה באשה אחת שהזקינה הרבה ובאת לפני ר' יוסי בן חלפתא. אמרה ליה [לו]: רבי הזקנתי יותר מדאי ומעכשיו חיים של נוול הם שאיני טועמת לא מאכל ולא משקה, ואני מבקשת להפטר מן העולם. אמר לה: מה מצוה את למודה [רגילה] לעשות בכל יום? אמרה ליה: למודה אני אפילו יש לי דבר חביב, אני מנחת אותו ומשכמת לבית הכנסת בכל יום. אמר לה: מנעי עצמך מבית הכנסת שלשה ימים זה אחר זה. הלכה ועשתה כן וביום השלישי חלתה ומתה. (ילקוט שמעוני פרשת עקב, רמז תתעא)

ר' יוסי בן חלפתא לא נוזף באישה המבקשת את נפשה למות, לא אומר דבר על קדושת החיים וגם לא פוטר אותה בלא כלום. הוא לא אומר לה להיות חזקה, לא מזכיר לה שהחיים הם קדושים והגורל נתון בידי הבורא. אדרבה, הוא משוחח איתה מתוך אמפתיה ומבקש לגלות את סוד הישרדותה עד כה. ההליכה היומיומית לבית הכנסת היא הרגל שיש בקיומו משום יסוד מחיה עבור אישה זו ולכן ר' יוסי בן חלפתא ממליץ לה לחדול ממנהג זה אם אכן רצונה למות. זהו גילוי של חמלה ואמפתיה עמוקה של ר' יוסי בן חלפתא לאישה הזקנה שקצה בחייה. הוא יודע שכל עוד יש לאדם משהו שמחזיק אותו בחיים, כמו הרגל ללכת יום יום לבית כנסת מתוך תחושה שזהו דבר חשוב, האדם לא ימות. האישה שכבר לא טועמת את טעם המזון והמשקה, החווה את חייה כחיי נוול יכולה לבחור לסיים את חייה, היא יכולה להיפרד מן ההרגל הממלא את חייה במשמעות וכך לבקש את מותה.

יש משהו מנחם בסיפור הזה הרואה בחיים משהו שנתון במידת מה לשליטתו של האדם. כאילו כל עוד אדם מוצא טעם בחייו, הוא מקיים אותם והם נמשכים אבל בכוחו גם להפסיק אותם. מטפל נכון ואמפתי עשוי לעזור במציאת דרך להפסקת הסבל. ר' יוסי בן חלפתא

שה יודע שהוא עומד למות ונפרד מעמו, לא לפני ש"הואיל משה באר את התורה הזאת לאמר" (דברים א ו). בפרשה הבאה הוא גם יתחנן על נפשו, אך בצד רצון החיים העז של משה, הרצון הטבעי והבריא של כל אדם לחיות, הוא גם יכול לשמש דוגמה לדרך של פרידה מהחיים. משה יודע שהמוות בלתי נמנע, והוא מתכוון אליו, מכין יורש, מצייד את עמו בחוקה ומסכם בפניהם את השקפתו על תולדותיהם המשותפים - שלו כמנהיג ושלחם כעמו. הוא נפרד מהם ומן החיים.

בדומה למשה, ובזכות השגי הרפואה של מאה וחמישים השנים האחרונות רובנו זוכים להאריך ימים כמעט עד מאה ועשרים. האם נוכל ללמד את עצמינו להיפרד מן החיים כמו משה? יותר ויותר אנשים מתים בבתי חולים, מחוברים למכונות הנשמה ומנותקים מסביבתם הטבעית ומבני משפחותיהם. האמנם זו המיתה שאנו מאחלים לקרובינו או לעצמינו? האם הגיע הזמן לדבר לא רק על איכות החיים אלא גם על איכות המוות? ואולי "נחוץ לאזן מחדש בין כמות החיים לאיכות החיים"?

בפרשה אחרת משה מציג בפני עמו את הברירה: "כִּי־אֶהְיֶה לְפָנֶיךָ הַיּוֹם אֶת הַחַיִּים וְאֶת הַטּוֹב וְאֶת הַמָּוֶת וְאֶת הַרָע... הַחַיִּים וְהַמָּוֶת נְתַתִּי לְפָנֶיךָ הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה וּבַחֲרָתְךָ בְּחַיִּים לְמַעַן תִּבְחַרְהָ אֶתְּךָ וְיָרָעָךָ." (דברים ל טו, טז) התשתית הערכית של התרבות היהודית מזהה חיים עם טוב ומוות עם רע. זהו המקור לקדושת החיים של עצמנו ושל זולתנו. רצח הוא רוע. וחובה עלינו כבני אדם לבחור בחיים ולא להתאבד ולעשות כל שביכולתנו לשמור על חיי זולתנו ולהצילו במקרה של סכנה. אין להמעיט בערך קדושת החיים ו"כל המאבד נפש אחת, מעלים עליו כאילו איבד עולם מלא; וכל המקיים נפש אחת, מעלים עליו כאילו קיים עולם מלא" (סנהדרין ד' מ"ה). אך נוכל למצוא במקורות עמדה מורכבת יותר המכירה במצבים שבהם מוטב מותו של אדם מחייו. אלה הם תמיד מצבים קיצוניים, היוצאים מן הכלל שאינם מעידים על הכלל, אך הם קיימים.² לפעמים החיים

1 לוי זאב, "הזכות למות בכבוד - אויטוניה - בעיות אתיות", מחשבות על מוות בפילוסופיה ובהגות היהודית, רסלינג, תל-אביב, 2008, עמ' 51.

2 ראו למשל התאבדות שאול, שמואל א לא ד - ו וכן,

הפסקת פעולתם ועוד. האפשרות לבחור במצבים מסוימים במותו של אדם על פני המשך חייו, אם על ידי עצמו ואם על ידי אחרים, קשורה בהבנה שאם אדם סובל, הסבל הוא שהורג אותו. גם אם למעשה בחר אדם לקצר את סבלו, אין מדובר בהתאבדות כי אם בקבלת המוות הצפוי ממילא. עזרה לאדם במצב מעין זה היא מעשה של חסד ואמפתיה ואינה רצח ואפילו לא הריגה, בשום צורה. זו עמדה של צניעות לנוכח המוות, קבלת הדין וצידוק הדין ולא פגיעה אנושה בקדושת החיים. החיים הם לרוב טוב והמוות הוא לרוב רע. ויחד עם זאת, ישנם מצבים שבהם החיים הם רע והמוות רע פחות מהם. במצבים כאלה, מותר ואולי אפילו חובה לאפשר את המוות.

תהליכי פרידה נבונים דוגמת תהליך הפרידה של משה עשויים לעזור לנו כחברה לאפשר לעצמינו ולקרובינו "מוות טוב", מוות מפוים עד מידת האפשר.

ד"ר אליזבט גולדוין (לור) מרצה בחוג למחשבת ישראל באוניברסיטת חיפה, מנחה ב"המדרשה - אורנים" ומנחה טקסי חיים ב"הויה".

"כי המשפט לאלהים הוא"

'כי לא לאדם תשפטו' (דברי הימים ב יט, ו): אל תחשבו בלבבכם לומר מה לנו אם אנו מטים את הדין לזכות את אוהבינו להטות דין דלים ולישא פני עשירים הלא אין המשפט לה? לכן נאמר לה' **שלו הוא**. אם חייבת את הזכאי, כאלו נטלת ולקחת משל בוראך ודין שמים עקלת, לתת משפט מעוקל. לפיכך תראה מה שתעשו והיה לבבכם בכל דין ודין כאלו הקב"ה עומד לפניכם בדין וזהו **"ועמכם בדבר משפט"** ובסנהדרין מפורש: "ראו מה אתם עושים, כי לא לאדם תשפטו, כי לה'. ושמא יאמר הדיין מה לי ולצער זהו? ת"ל ועמכם בדבר משפט כלומר מוטל עליכם לעשות ואין לו לדיין לעשות אלא מה שענינו רואות.

(רש"י דברי הימים ב; יט, ו)

"ושפטתם צדק בין איש ובין אחיו ובין גרו"

אחת היא לך אם המשפט נערך בין שני ישראלים מלידה או בין ישראלי מלידה לבין גר שבה מן הנכר. עם כניסתו לכלל ישראל, הפך הגר לגרו, והוא שווה במעמדו לכל ישראלי מלידה.

(הרש"ר הירש דברים א, טו)

גם כאשר יש לגיטימציה למלחמה, יש לרדוף אחרי השלום

"וישלח ישראל מלאכים אל סיחון מלך האמורי": זה שאמר הכתוב: "סור מרע ועשה טוב וגו'" (תהילים לד, טו) ולא פקדה התורה לרדוף אחר המצות, אלא "כי

אינו נרתע מלדבר עם האישה על תחושתיה ועל רצונה למות. הוא אינו משאיר אותה בבדידותה לנוכח תחושת החידלון שלה. סיפור דומה לזה שמעתי מרופאה גריאטרית ששוחחה עם פציינט חולה במחלה ניוונית שביקש לטוס לשוויץ כדי למות. היא המליצה לו להפסיק לאכול וכך למות בסביבתו הרגילה, מוקף בבני משפחתו. כך עשה ונפטר תוך שבועיים.³

גם בסיפור הידוע על מותו של רבי (כתובות קד ע"א) ניכר שהמספר מזהה מצב שבו עדיף מותו של אדם מחייו. היחידה שרואה את סבלו של רבי יהודה הנשיא היא שפחתו שהציבה את עצמה בין שמים לארץ, בין "עליונים לתחתונים" ולכן היא פועלת להפסקת התפילות המאריכות את חייו. תלמידיו של רבי מסרבים לקבל את מותו הקרב, כפי שקורה גם היום, כאשר בני משפחה או קרובים מתעקשים להאריך חיי אדם קרוב בכל מחיר. הם עסוקים בצרכים שלהם ומתעלמים מן הסבל המתארך של רבי. הסיפור מלמד שהיכולת לראות את סבלו של אדם ולהיות אמפתי כלפיו עשויה לקצר את סבלו המיותר של אדם. יש מי שלמד הלכה מאמתו של רבי יהודה הנשיא.⁴

בסיפור מותו של רבי יוחנן דווקא תלמידיו הם אלה הרואים את סבלו "והיה צווח עד שניטלה דעתו ממנו. **ביקשו חכמינו רחמים** עליו ומת" (בבא מציעא פד ע"ב). בסיפור אחר, חוני המעגל המתעורר משבעים שנות שינה, מגלה שמוטב מותו מחייו כי אף אחד לא מכיר אותו ולא מזהה אותו. הבדידות נוראה יותר מן המוות. הוא מבקש רחמים ומת (תענית כג ע"א).

בכל הסיפורים הללו ניכרת התערבות אלוהית הנענית לתפילות למוות, כעין אישור והיענות לבקשת המוות. מכאן שבמקרים מסוימים, התרבות היהודית מכירה ברצון למות כרצון מוצדק המקבל אפילו אישור אלוהי. האגדה מעידה על כך שמבחינה ערכית, עמדת היהדות היא מורכבת ולא חד-מימדית. בהלכה קיים המושג "גוסס" וכבר פורטו במאמר של פרופ' אברהם שטיינברג⁵ המקורות ההלכתיים המאפשרים אי הארכת חייו של אדם בתנאים מסוימים, בעיקר כאשר אדם חולה סובל, כולל אי הפעלת מכשירי החיאה,

3 מחקרים מעידים שבשבלים מתקדמים של מחלות סופניות, הפסקת האכילה אינה כרוכה בסבל.

4 הרב ניסים בן ראובן גירונדי, ר"ן, נדרים מא ד"ה אין.

5 אברהם שטיינברג, "הבסיס ההלכתי להצעת 'חוק החולה הנוטה למות'", אסיא עא-עב, שבט תשס"ג (ינואר 2003), כרך יח, ג-ד, גישה אלקטרונית

<http://www.daat.ac.il/daat/kitveyet/assia/habasis2.htm>

יקרא קן צפור לפניך" (דברים כב), "כי תפגע שור אויבך" (שמות כג) "כי תראה חמור שנאך", "כי תחבוט" (דברים כד), "כי תבצור" (שם), "כי תבא בכרם רעך" (שם כג) כולם, אם באו לידך, אתה מצווה עליה, ולא לרדוף אחריה. **והשלום**, בקש שלום **במקומך**, ורדפהו **במקום אחר**. וכן עשו ישראל: אף על פי שאמר להם הקדוש ברוך הוא "החל רש והתגר בו מלחמה" (שם ב, כד), **רדפו את השלום**, שנאמר: "וישלח ישראל מלאכים וגו'". (מדרש תנחומא חקת סימן כב)

"חטא חטאה ירושלים" - ייחודו של עם ישראל כעם נבחר

על הפסוק ב"איכה" - "חטא חטאה ירושלים על-כן לנידה היתה" (א, ח) שואל המדרש: "**חטאה ירושלים**", וכי אומות העולם אינם חוטאים?! אלא אף על פי שחוטאים, אינם כלום, אבל ישראל חטאו ולקו. "משמע האחריות הרובצת על עם ישראל גדולה מזו של הגויים, וכשאומות העולם חוטאות, לפעמים הן אף נוחלות הצלחות חרף חטאיהן, ואילו לגבי עם ישראל אין הדבר כן, ועל ורשעות שאינם מערערים כלל את יסודות קיום עולם הגויים, יש בכוחם לערער קיומו של עם ישראל, וזוהי ייחודיותו של עם ישראל המוצאת ביטויה בנוסח הידוע: 'אתה בחרתנו מכל העמים', בחירה שהיא **לקבלת חובות ומילויין בלבד**, שהן-הן גם כל זכויותיו כעם ה'." (מתוך: י. ליבוביץ, שיחות על חגי ישראל ומועדיו, עמ' 138)

על זה היה דוה לבנו, על אלה חשכו עינינו. על הר ציון ששמים, שועלים הלכו בו. (איכה ה, יז-יח)
שוב פעם אחת היו עולין לירושלים, כיוון שהגיעו להר הצופים, קרעו בגדיהם.
כיוון שהגיעו להר הבית, ראו שועל שיצא מבית קדשי

"מקדש שני שהיו עוסקין בתורה ובמצות וגמילות חסדים, מפני מה חרב?"

מפני שהיתה בו **שנת חנם**. " (בבלי יומא ט, ע"ב)
"ואם נחרבנו, ונחרב העולם עמנו, על-ידי שנת חנם, נשוב להיבנות, והעולם עמנו יבנה, על-ידי **אהבת חנם**." (אורות הקודש לראי"ה קוק זצ"ל ג, שכד)

בעקבות יזמתו של חברנו היקר

פרופ' ג'רלד קרומר ז"ל

נעלה גם השנה

לקברו של יצחק רבין ז"ל

בליל ט' באב, יום ב' 4.8.14 בשעה 20.30

הכניסה מאושרת ומסודרת

מבית העלמין הצבאי.

ניתן להיכנס עם רכב עד לחניה הסמוכה לקבר, כמו

כן יואר השביל להולכי רגל.

נקיים תפילת ערבית, קריאת מגילה

ואמירת קינות בטמון לקבר.

יש להצטייד בקינות, מגילת איכה וכן נרות.

הקדשים.

התחילו הן בוכין ורבי עקיבא מצחק.

אמרו לו: מפני מה אתה מצחק?

אמר להם: מפני מה אתם בוכים?

אמרו לו, מקום שכתוב בו (במדבר א') 'והזר הקרב יומת' ועכשיו שועלים הלכו בו ולא נבכה!?

אמר להן: לכך אני מצחק, דכתיב (ישעיהו ח') 'ואעידה

לי עדים נאמנים - את אוריה הכהן ואת זכריה בן

יברכיהו - וכי מה ענין אוריה אצל זכריה? אוריה

במקדש ראשון וזכריה במקדש שני! אלא, תלה הכתוב

נבואתו של זכריה בנבואתו של אוריה, באוריה כתיב

(מכ"ה ג') 'לכן בגללכם ציון שדה תחרש', בזכריה כתיב

(זכריה ח') 'עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלים' -

עד שלא נתקיימה נבואתו של אוריה - הייתי מתיירא

שלא נתקיים נבואתו של זכריה, עכשיו שנתקיימה

נבואתו של אוריה - בידוע שנבואתו של זכריה

מתקיימת.

בלשון הזה אמרו לו: **עקיבא, ניחמתנו! עקיבא,**

ניחמתנו.

(בבלי מכות כד ע"ב)

הַסְפּוֹר

הַסְפּוֹר שֶׁל הָאָדָם

הוא הַאֲמַת שֶׁלוֹ

אֶף שְׂאוּלֵי זֶה

לֹא מֵה שְׂהִיָּה בְּאֲמַת

וְאֲחֵרֵי הַכֹּל

מֵה שְׂנֹשְׂאָר בְּאֲמַת

זֶה הַסְפּוֹר

(בלה שור: השירה הזאת, צבעונים הוצאה לאור, עמ' 106)

"דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום"

עוז ושלום

החוג הרעיוני לצינונות דתית (ע"ר)

שבת שלום

עורך אחראי: פנחס לייזר

נתיבות שלום – עוז ושלום

מרכזת המערכת: מרים פיין

רחוב דוסטרובסקי 9, דירה 4, ירושלים 9339806

נייד: 052 3920206

<http://www.netivot-shalom.org.il>

ozveshalomns@gmail.com

להפצת הגיליונות בבית הכנסת, לקבלת המהדורה

האלקטרונית (בעברית או באנגלית), להקדשת גיליון,

לביור או אפשרות של תרומות פטורות ממס,

נא לפנות ל: נייד 052 3920206

ozveshalomns@gmail.com

לתגובות ולתיאום דברי תורה: דוא"ל:

pinchas.leiser@gmail.com

יוצא לאור בסיוע אוהדים רבים